

Лукьяненко Маргарита Олександрівна

студентка групи ПШМ-1-13-2.0д, VI курс, спеціальність «Практична психологія»

ri.psiholog@yandex.ua

Науковий керівник

Кутішенко Валентина Петрівна

кандидат психологічних наук, доцент кафедри загальної, вікової та педагогічної психології Інституту людини Київського університету імені Бориса Грінченка

vteodoro@mail.ru

ОСОБЛИВОСТІ ПОДРУЖНІХ ВІДНОСИН У МОЛОДІЙ СІМ'Ї

Анотація. Розглянуто психологічну характеристику подружніх відносин у молодій сім'ї; здійснено порівняння особливостей подружніх відносин у молодій сім'ї різного подружнього стажу.

Ключові слова: подружні відносини, молода сім'я, сімейні цінності, рольові очікування, подружній конфлікт, емоційне виснаження.

Актуальність та доцільність дослідження. Негативні тенденції розвитку сучасної сім'ї, зокрема, збільшення кількості розлучень за психологічними мотивами, зменшення народжуваності, ускладнення міжособистісних відносин, рольове перевантаження молодого подружжя, актуалізують проблему психологічних досліджень з визначення особливостей подружніх відносин у молодій сім'ї з метою превентивної психологічної допомоги.

Аналіз останніх публікацій. У вітчизняній та зарубіжній психології обговорюються проблеми онтогенетичного становлення сім'ї, її функцій на сучасному етапі розвитку суспільства, досліджуються закономірності формування уявлень молоді про імідж сім'ї, вивчається специфіка емоційно-особистісної сфери осіб у неповній сім'ї (А.Й. Капська, О.А. Карабанова, Т.В. Румянцева, В.М. Целуйко).

Питанням подружніх відносин присвячені роботи С.В. Ковальова, Н.Є. Хлопоніної, Л.Б. Шнейдер, Р.П. Федоренка, А.Н. Волкової.

Увага дослідників проблеми подружніх відносин зосереджувалася, зокрема, на вивченні конфліктів та причин їх виникнення у подружніх стосунках (В.П. Левкович., Б. Б. Малахов, О. Нейпир, К. Вітакер, А.Н.

Обозова), аналізі мотивів вступу в шлюб, причин розлучень, методів сімейної терапії (Е.Р. Ейдеміллер, В.О. Юстицкіс, Б.Н. Кочубей, В. Сатир, Р. Навайтис).

Узагальнення, здійснені науковцями щодо психологічної готовності сучасної молоді до шлюбних стосунків, особливостей статево-рольової диференціації в умовах сучасної сім'ї, причин і механізмів порушень функцій сім'ї, загальних тенденцій розвитку української сім'ї стали основою для розширення психодіагностичних і психокорекційних методів сімейного консультування й психотерапії, які висвітлені у роботах Ю.Є. Альшиної, З.Г. Кісарчука, О.Я. Кляпець, Г.С. Полякової, С. Мінухіна, Ч. Фішмана.

Однак, коло психологічних робіт, у яких предметом вивчення була б еволюція подружніх відносин у сучасній молодій сім'ї істотно обмежене, що і обумовило актуальність обраної нами теми.

Мета статті (постановка завдання): висвітлити особливості подружніх відносин в молодій сім'ї, зокрема, специфіку узгодженості життєвих та сімейних цінностей молодого подружжя, їх рольових установок, найбільш конфліктогенних сфер взаємодії та розкрити особливості подружніх відносин на різних етапах становлення молоді сім'ї.

Виклад основного матеріалу дослідження. У психологічній науці існують різні підходи до визначення поняття «подружні відносини». Під подружніми відносинами мають на увазі інтегральні взаємини в родині, пов'язані співробітництвом шлюбних партнерів при реалізації сімейних функцій, які засновані на глибоко особистісних мотивах [2].

Т.М. Трапезнікова визначає подружні відносини як складне і багаторівневе утворення, культурно-історичні стосунки, які визначаються шлюбними домовленостями [3].

М.С. Мацковський подружні взаємини розглядає як сукупність соціально регламентованих відносин між шлюбними партнерами. Вони є частиною сімейних і водночас значно розрізняються за змістом, функціями, структурою від відносин любовних. Зміст подружніх взаємовідносин обумовлений значенням взаємин, які організовують, стабілізують, соціально

санкціонують задоволення господарсько-побутових, емоційно-сексуальних та психологічних потреб чоловіка і жінки [2].

Важливою психологічною характеристикою подружніх відносин є сімейні цінності подружжя. Варто зазначити, що сімейні цінності розглядаються як сукупність уявлень, які зумовлюють вибір сімейних цілей, способів організації життєдіяльності і взаємодії сім'ї, та як орієнтація особистості на створення стійких гармонійних сімейних стосунків [4].

Ціннісні орієнтації молодого подружжя лежать в основі рольового очікування в поведінці партнерів сім'ї. Зазначимо, що саме у молодій сім'ї виникає проблема неадекватного розподілу сімейних ролей між чоловіком та дружиною. Через ціннісно-рольову неузгодженість відбуваються подружні конфлікти, які дестабілізують подружні відносини в молодій сім'ї [5].

Тобто, спираючись на опрацьований матеріал, можемо припустити, що за радикального неспівпадіння ціннісно-рольових очікувань подружжя, та пов'язаного із цим способу вирішення конфліктів деструктивним чином, можливий наслідок у вигляді емоційного вигорання. Таке подружжя знаходиться на грані розлучення.

Враховуючи те, що в перші роки подружнього життя у молодій сім'ї відбувається узгодження системи цінностей і вироблення загальної світоглядної позиції, нами досліджувалися: узгодженість життєвих та сімейних цінностей молодого подружжя; узгодженість рольових установок подружжя; особливості розподілу ролей подружжя в сім'ї; найбільш конфліктогенні сфери подружніх відносин; характер взаємодії в конфліктних ситуаціях; особливості емоційного виснаження чоловіків та жінок у подружніх парах.

Формуючи вибірку нашого емпіричного дослідження, ми відштовхувалися від запропонованого вітчизняним психологом В.А. Сисенко, визначення молоді сім'ї, відповідно до якого, стаж спільного життя подружжя у такій сім'ї становитиме не більше 6-ти років, а вік чоловіка та дружини не перевищуватиме 35 років. Отже, вік досліджуваних становив від 18-ти до 35-ти років; загальна кількість опитуваних - 80 осіб (40 подружніх пар): 20 - з

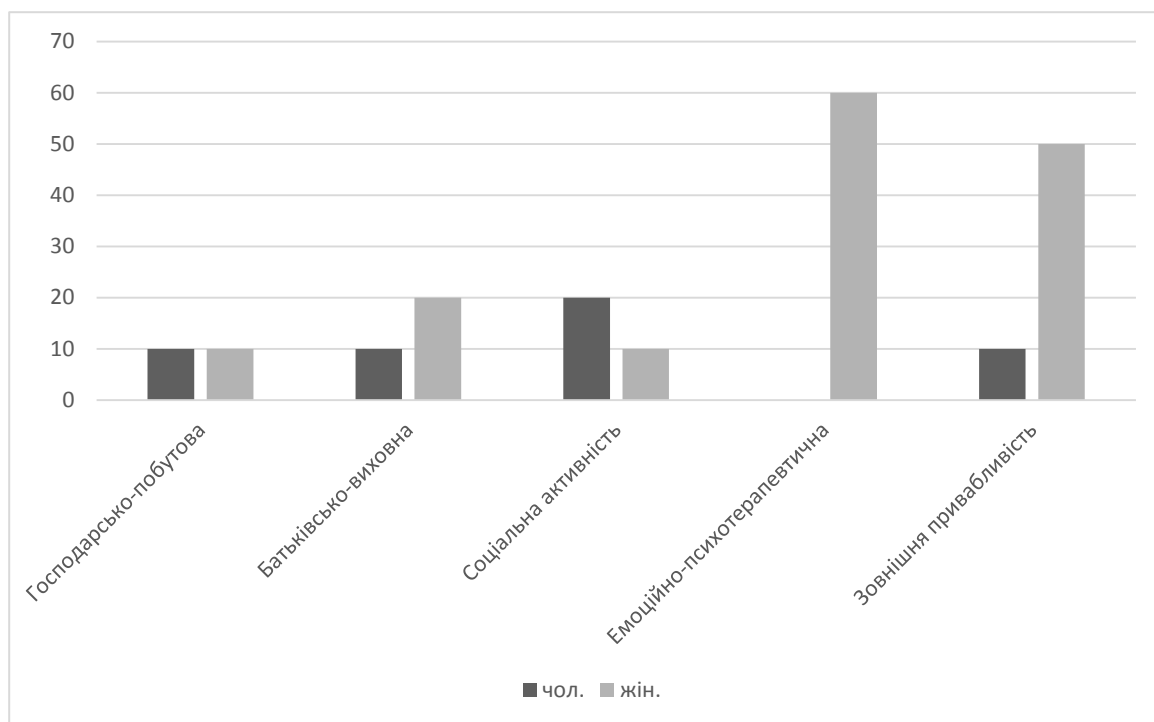
сімейним стажем до 3-х років та 20 - зі стажем від 3-х до 6-ти років спільного подружнього життя [1].

Аналіз результатів емпіричного дослідження дозволив виділити такі особливості.

Виявлено, що найбільш значущими термінальними життєвими цінностями, як для дружини, так і для чоловіка є: «Щасливе сімейне життя», «Любов» та «Здоров'я». Найменш значущими для обох із подружжя є абстрактні цінності: краса природи та мистецтва, творчість та щастя інших. Що стосується цінностей, які не співпадають з поглядами одного з подружжя, то для жінок більш значущими є цінності матеріального забезпечення та впевненості в собі (20% опитуваних), в свою чергу, для чоловіків більш значущими є цінності наявності вірних друзів та активного діяльнісного життя (20%).

Аналіз інструментальних життєвих цінності молодій сім'ї вказує на те, що найбільш значущими інструментальними життєвими цінностями є: «Вихованість», «Чесність», «Старанність» та «Відповідальність»; найменш значущими для обох із подружжя є непримиренність до недоліків та високі запити. Що стосується цінностей, які не співпадають з поглядами одного з подружжя, то для жінок більш значущими є цінності освіти (30 % опитуваних) та терпимості (20%), в свою чергу, для чоловіків більш значущими є цінності акуратності (20 % опитуваних) та незалежності (20 %).

Аналіз особливостей узгодженості рольових установок подружжя показав, що рольові установки (очікування) жінок та чоловіків на початкових етапах становлення молодій сім'ї не узгоджуються із рольовими домаганнями партнерів у таких сферах їх спільної життєдіяльності: в господарсько-побутовій (10% чоловіків та 10% жінок), батьківсько-виховній (10% чоловіків та 20% жінок), у сфері соціальної активності (20% чоловіків та 10% жінок), в емоційно-психотерапевтичній сфері (60% жінок) та за шкалою зовнішньої привабливості (50% жінок, 10% чоловіків).

Рис. 1.1. Сфери рольової неадекватності подружньої пари

Тобто, жінки вважають, що чоловік повинен брати участь у влаштуванні побуту, у веденні домашнього господарства, у вихованні та розвитку дітей не менше, ніж вони. Для жінок вкрай важливо, щоб чоловік також підтримував в сім'ї теплу, довірливу атмосферу. Жінки мають більш виражену потребу в довірливо-дружніх стосунках і спілкуванні з чоловіком, у єдності інтересів, поглядів, способів спільного проведення часу та захоплень. Жінці досить важливо, щоб її чоловік був модно та гарно вдягнутий, слідкував за своєю зовнішністю. У свою чергу, чоловіки лише частково погоджуються із самореалізацією жінки у професійній сфері та сфері соціальної активності, тоді, коли жінки мають значно більшу потребу самореалізуватися у професії та веденні активного соціального життя. Неузгодженість сімейних цінностей у батьківсько-виховній сфері полягає в очікуванні дружини більш активної позиції чоловіка щодо виховання та розвитку власних дітей.

Порівняльний аналіз сфер рольової неадекватності подружніх пар у молодих сім'ях різного подружнього віку дозволяє виділити такі тенденції. Найбільш проблемними сферами у подружніх пар, сімейний стаж яких складає від 4-х місяців до 3-х років є сфери зовнішньої привабливості – перше рангове місце (тобто, неузгодження полягають саме в неспівпадіннях у поглядах на

сучасні зразки зовнішнього вигляду), емоційно-психотерапевтична сфера – друге рангове місце (неузгодження ступенів орієнтації чоловіка (дружини) на те, що шлюбний партнер візьме на себе роль емоційного лідера сім'ї в питаннях корекції психологічного клімату, надання моральної й емоційної підтримки, створення «психотерапевтичної атмосфери», орієнтації на шлюб як середовище, що сприяє психологічній розрядці і стабілізації) та сфера соціальної активності – третє рангове місце (неузгодженість ступенів орієнтації чоловіка (дружини) на те, що шлюбний партнер повинен мати серйозні професійні інтереси, грати активну суспільну роль та виражені власні професійні потреби дружини (чоловіка)), а також господарсько-побутова сфера – четверте рангове місце (очікування від партнера активного виконання побутових питань; висування вимог чоловіка (дружини) до участі чоловіка (дружини) в організації побуту; значення господарсько-побутових вмінь і навичок партнера та власна активна участь у веденні домашнього господарства).

У свою чергу, актуальними проблемними сферами рольової неадекватності у подружніх пар, сімейний стаж яких складає від 3-х до 6-ти років є емоційно-психотерапевтична, батьківсько-виховна (неузгодженість установки дружини (чоловіка) на активну батьківську позицію шлюбного партнера та орієнтації чоловіка (дружини) на власні обов'язки щодо виховання дітей) та сфера зовнішньої привабливості.

Разом з тим, спостерігається прагнення молодого подружжя до побудови егалітарних стосунків у сім'ї. Тобто партнери вважають, що відповідальність за виконання окремих сімейних функцій несуть обидва партнера, хоча за шкалами «виховання дітей», «емоційний клімат у сім'ї», роль «господаря» / «господині» є деякі узгодженості у розподілі сімейних ролей між чоловіком та жінкою.

Щодо поведінки в конфліктних ситуаціях, то негативне, пасивне реагування (незгода із партнером) простежується як у чоловіків (40%), так і у жінок (50%) в конфліктах, пов'язаних із розбіжностями у ставленні до грошей та при порушенні рольових очікувань в обох групах. Також, реагування такого

типу було діагностовано у 30% чоловіків та у 40% жінок в сфері виховання дітей та у конфліктах, пов'язаних із проявом прагнень до автономії (40% чоловіків та 30% жінок).

Разом з тим, існують відмінності поведінки в конфліктних ситуаціях молодого подружжя різного сімейного стажу. Так, у сфері домінування, у групі подружніх пар, сімейний стаж яких складає від 4-х місяців до 3-х років спільного подружнього життя, переважає пасивне реагування негативного забарвлення (40% чоловіків та 50% жінок), тоді як у сім'ях більш старшого подружнього віку, 40% жінок займають більш активну позицію негативного реагування.

У проблемних відносинах з родичами і друзями в групі подружніх пар, сімейний стаж яких становить від 4-х місяців до 3-х років, були виявлені активні негативні реакції (40% чоловіків та 10% жінок), активне позитивне реагування у чоловіків (10%) та пасивне реагування негативного забарвлення у жінок (40%). Тоді як 50% чоловіків та 20% жінок, сімейний стаж яких становить від 3-х до 6-ти років спільного подружнього життя, займають більш активну позицію та мають позитивні реакції (згода в конфліктній ситуації та наміри вирішення конфлікту), ще 20% жінок реагують згодою, проте пасивно та активно незгодою (10% жінок).

У ситуаціях прояву ревнощів 40% чоловіків обох груп займають більш активну позицію негативного реагування, в свою чергу, жінки реагують так само (30%) або ж пасивними реакціями позитивного забарвлення (20%), і лише 10% чоловіків займають активну позитивну позицію.

Тобто, простежується тенденція до переважання негативних реакцій, незгоди із партнером у конфліктних ситуаціях, в яких, здебільшого, як у чоловіків, так і у жінок відбувається пасивне реагування на конфлікт. Але, оскільки не відбувається активне втручання, обговорення проблемної ситуації, то за такого пасивного реагування подружній конфлікт здебільшого переростає у деструктивний, що в подальшому може мати негативні наслідки у вигляді емоційного виснаження.

Порівняння результатів опитування за методикою «Емоційне вигорання» (К. Маслач, С. Джексон) дає змогу зробити такі висновки. В групі подружніх пар, сімейний стаж яких становить від 4-х місяців до 3-х років, було виявлено 20% чоловіків із низьким рівнем емоційного виснаження, 10% чоловіків та 30% жінок із високим рівнем. У другій групі було виявлено 20% чоловіків та 30% жінок із низьким рівнем емоційного виснаження та 20% чоловіків та 20% жінок із високим рівнем. Тобто, в групі сімейних пар, стаж подружнього життя яких складає від 3-х до 6-ти років, рівень емоційного виснаження вищий у чоловіків, а в подружніх парах із сімейним стажем до 3-х років – у жінок. Решта досліджуваних має середній рівень.

Висновки та перспективи подальших наукових досліджень. За допомогою психологічного аналізу виявлено, що найбільш значущими термінальними життєвими цінностями, як для дружини, так і для чоловіка є: «Щасливе сімейне життя», «Любов» та «Здоров'я», а значущими інструментальними цінностями молодій сім'ї є «Вихованість», «Чесність», «Старанність» та «Відповідальність».

Неузгодженість сімейних цінностей подружжя у молодій сім'ї, які призводять до конфліктних взаємин між ними, проявляється, в основному, за такими шкалами: особистісна ідентифікація, батьківсько-виховна сфера, сфери соціальної активності та зовнішньої привабливості.

Порівняльний аналіз специфіки сімейних взаємин на різних етапах розвитку молодій сім'ї дозволяє виділити такі тенденції. Встановлено, що у молодій сім'ї на початкових етапах її розвитку, уявлення подружжя про найбільш значущі сфери життєдіяльності сім'ї різняться. Сфера зовнішньої привабливості, в якій спостерігався найвищий рівень рольової неадекватності для подружніх пар із сімейним стажем від 4-х місяців до 3-х років, у подружніх пар, сімейний стаж яких становить від 3-х до 6-ти років, переходить на третє за значущістю місце, тобто досягається певний рівень узгодженості і ця сфера стає менш значущою щодо породження конфліктної взаємодії. У свою чергу, значущість емоційно-психотерапевтичної сфери для другої групи (подружні

пари із сімейним стажем від 3-х до 6-ти років) підвищується. Вона стає однією з найбільш проблемних сфер взаємодії. Разом з тим, господарсько-побутова сфера та сфера соціальної активності в другій групі набули певної рольової узгодженості. В цій же групі спостерігається зростання рольової неадекватності у батьківсько-виховній сфері.

Що стосується характеру взаємодій подружжя в конфліктних ситуаціях, то, як чоловіки, так і жінки у всіх сферах сімейної взаємодії при виникненні несприятливих ситуацій, як правило, мають ідентичні способи реагування. В основному ці способи реагування мають пасивний характер поведінки, що супроводжується незгодою та негативними реакціями до партнера.

Встановлено, що в групі сімейних пар із сімейним стажем до 3-х років рівень емоційного виснаження вищий у жінок, а в подружніх парах від 3-х до 6-ти років – у чоловіків.

Таблиця 1.1

Значущі кореляції

Що діагностує методика		Сім. цінності	Сім. цінності	Сім. цінності	Емоц. вигор.
	Шкали	Госп-побут. сфера	Батьк.-вих. сфера	Орг. сім. субкультури	Емоційне виснаження
Рольов. очік.	Роль психотерапевта	-0,588**	-0,578**	-	-
Рольов. очік.	Вихователь дітей	-	-	-	0,503*
Рольов. очік.	Господар\господиня	-	-	-	0,505*
Конфл. сфери	Розбіжн. у ставленні до грошей	0,563**	-	0,642**	-0,536*
Конфл. сфери	Прояв ревнощів	-	-	-	-0,453*

Отже, значущі кореляції відмічені між такими показниками: роль психотерапевта та господарсько-побутова сфера (-0,588**) та роль психотерапевта і батьківсько-виховна сфера (-0,578**), що означає середню негативну кореляцію між вимірюваними показниками, тобто збільшення однієї змінної пов'язане зі зменшенням іншої. Отже, чим вища неузгодженість сімейних цінностей в господарсько-побутовій та батьківсько-виховних сферах,

тим нижчий рівень узгодженості ролі психотерапевта сім'ї. Тобто, задоволеність у емоційно-психотерапевтичній підтримці пов'язане із задоволеністю господарсько-побутової та батьківсько-виховної функції сім'ї.

Середній позитивний кореляційний зв'язок між господарсько-побутовою сімейною цінністю та розбіжністю у ставленні до грошей (0,563**), також між конфліктами у сфері ставлення до грошей та організацією сімейної субкультури (0,642**). Це означає, що збільшення однієї змінної пов'язане зі збільшенням іншої. Тобто, чим більший рівень розбіжності у ставленні до грошей, тим більша неузгодженість в сфері організації сімейної субкультури та чим більша неузгодженість у господарсько-побутовій сфері, тим більший рівень конфліктності має подружжя у сфері відношення до грошей.

Значущі кореляції відмічені між показниками емоційного виснаження та розбіжності у ставленні до грошей (-0,536*) та між емоційним вигоранням та ревностями (-0,453*), що означає в першому випадку середню, а в другому - помірну негативну кореляцію між вимірюваними показниками, тобто збільшення однієї змінної пов'язане зі зменшенням іншої. Чим вищий рівень конфліктності у сферах ставлення до грошей та прояву ревностей, тим вищий рівень емоційного вигорання у подружжя, - в підтриманні емоційного клімату сім'ї велике значення має розподіл сімейного бюджету та подружня вірність.

Кореляція між показниками емоційного виснаження та неузгодженістю рольових очікувань подружжя має такий вигляд: зафіксовано середній позитивний зв'язок між емоційним виснаженням подружньої пари та неузгодженістю рольових очікувань у сфері виховання дітей (0,503*) та у господарсько-побутовій сфері (0,505*). Це означає, що збільшення однієї змінної пов'язане зі збільшенням іншої. Тобто, чим вищий рівень неузгодженості за сімейною цінністю виховання дітей, тим вищий рівень емоційного виснаження у подружжя та чим вищий рівень неузгодженості в господарсько-побутовій сфері, тим вищий рівень емоційного виснаження в подружній парі.

Отже, інтерпретувавши результати емпіричного дослідження подружніх пар молодих сімей за поданими діагностичними методиками, спостерігаємо підтвердження отриманих даних у вигляді тісного кореляційного зв'язку між господарсько-побутовою сферою та розбіжностями у ставленні до грошей, роллю психотерапевта сім'ї, емоційним виснаженням; задоволеністю батьківсько-виховної сфери та ролі психотерапевта, емоційним виснаженням; організацією сімейної субкультури та розбіжностями у ставленні до грошей; ревностів та емоційного виснаження.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Андреева Т. В. Уявлення молодого подружжя (з дитиною-первістком) про розподіл сімейних ролей і задоволеності шлюбом / Т. В. Андреева, Ю. А. Бакуліна // Психологія: підсумки та перспективи: Тези науково-практичної конференції. - СПб., 1996. - С. 141-143.
2. Капська А.Й. Молода сім'я: проблеми та умови її становлення / А.Й. Капська. - К.: ДЦССМ, 2003. - 184 с.
3. Ковальова Л. Психологічні аспекти подружніх конфліктів / Л. Ковальова // Матеріали студентської наукової конференції, присвяченої 170 річчю з дня народження Ю. Федьковича (12–13 травня 2004). – Чернівці, 2004. – С. 143–144.
4. Прит В. І. Сімейні цінності: навч.-метод. посіб. / [В. І. Прит, С. І. Тесленко, З. В. Охрименко, Л. В. Корецька]. – Івано-Франківськ: НАІР, 2013. – 196 с.
5. Хлопоніна Н.Є. Вплив рольових очікувань подружжя на характер сімейного спілкування: автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. психол. наук: спец.: 19.00.05 / Ін-т соц. та політ. психології АПН України. – К., 2007. — 16 с.

ОСОБЕННОСТИ СУПРУЖЕСКИХ ОТНОШЕНИЙ В МОЛОДОЙ СЕМЬЕ

Лукьяненко Маргарита Александровна

студентка групи ППМ-1-13-2.0 д, VI курс, специальность «Практическая психология»
ri.psiholog@yandex.ua

Научный руководитель

Кутишенко Валентина Петровна

кандидат психологических наук, доцент кафедры общей, возрастной и педагогической психологии Института человека Киевского университета имени Бориса Гринченко
vteodoro@mail.ru

Аннотация. Рассмотрена психологическая характеристика супружеских отношений в молодой семье; проведено сравнение особенностей супружеских отношений в молодой семье разного супружеского стажа.

Ключевые слова: супружеские отношения, молодая семья, семейные ценности, ролевые ожидания, супружеский конфликт, эмоциональное истощение.

FEATURES OF THE MARITAL RELATIONSHIP IN A YOUNG FAMILY

Marharyta A. Lukianenko

student group PPM-1-13-2.0 1, VI course, specialty «Practical Psychology»

ri.psiholog@yandex.ua

Scientific adviser

Valentina P. Kutishenko

Ph. D. in psychology, associate Professor of Department of General, age and pedagogical psychology of Institute of Human Sciences of Borys Grinchenko Kyiv University

vteodoro@mail.ru

Abstract. The psychological characteristics of the marital relationship in a young family are looked through; a comparison of the characteristics of the marital relationship in a young family of different couples experience.

Keywords: marital relationships, young family, family values, role expectation, marital conflict, emotional exhaustion.